

"מאי חנוכה?"

דברים לשולחן שבת משיעורו השבועי של הרב שניאור אשכנזי

ב"ה, גיליון מס' 22 | פרשת מקץ - חנוכה | כ"ח כסליו ה'תשפ"ו

מחויבות. דרך להנכיח את אלוקי הנצח בתוכנו. והאלוקים הנעלם הזה היה תחרות רצינית עבור השליטה המוחלטת של אנטיוכוס.

גבורתו של מתתיהו הייתה לצאת למאבק על זה בדיוק: למען כבוד שמים. לא למען גדלות האדם, אלא למען קבלת העול - להודות בכך שהאדם משרת כוח גדול ממנו, שאינו נתפס בחושים ואינו נמדד בכלי השכל.

לכן הדרך הטובה ביותר להנציח את ייחודיות ואומץ החשמונאים היא דווקא באמצעות נס השמן - שמסמל ניצחונה של מצווה רוחנית. ההתמקדות בנס השמן אינה משכיחה את ניצחון המלחמה, אלא להיפך - מסכמת את כל מהלך הדברים ומבטאת את ייחודיות המלחמה הזו. האור הוא הנברא המתאים ביותר לסמל את ניצחון הרוחניות. האור הוא נברא "אינסופי" - כשמדליקים נר מנר נוצרים שני נרות, בלי שהראשון יפחת. לכן אור הנר הוא הדרך המושלמת לבטא את נוכחות הרוח בעולמנו.

גבורת מתתיהו

מה המשמעות המעשית של כל זה? העובדה שהתורה ירדה מהשמיים מחייבת לקיים את המשפטים המובנים באותה ציטונות כמו החוקים שאינם מובנים. להצטנע ולדעת שכל מה שאנו מבינים - הוא אפס קצהו ושמן מנהו מהחכמה האלוקית. ככל שהחכמה גדולה יותר, כך הנימוקים שלה רחבים יותר ומבקשים תכליות גבוהות יותר. הפלא הגדול הוא לא מה שאיננו מבינים, אלא המעט שאנו כן מבינים. איך אפשר בכלל לעמוד על חכמת האלוקים האינסופית? הטעמים מאחורי המצוות הם כפית סוכר שהוכנסה פנימה כדי שיתיישבו הדברים בשכל ויגרמו לאחדות עם הקדושה.

האתגר של האדם הרתי הוא הקושי להיות שונה. להיות ייחודי בין אחרים שחיים אחרת. אדם רתי נראה לפעמים כמו איש מוזר, שמדבר בשם כוח עליון שאינו נתפס בשכל. הגיבור שעמד בדיוק בנקודה הזו היה מתתיהו ובניו - הוא יצא למאבק על האומץ להכריז: "אני מחויב לאלוקים שאינו נתפס בשכל".

זוהי המתנה הגדולה של חנוכה לדור שלנו: הכוח להיות מחויבים לאמת גבוהה, גם כשכל העולם סביבנו חושב אחרת. הכוח להדליק נר קטן של אמונה בעולם שמתיימר לדעת הכל.

בגמרא מופיעה שאלה מוזרה ביותר: "מאי חנוכה?" - מהו חג החנוכה? הגמרא לא שואלת "מאי פסח" או "מאי פורים" - שם הניסים ברורים לכולם. אבל בחנוכה, הגמרא פותחת בחקירה יסודית.

רש"י מבאר את השאלה: "מאי חנוכה - על איזה נס קבעוה?" השאלה היא לא מהו החג, אלא מהו הנס המרכזי שעליו נקבע החג? האם על נס הניצחון במלחמה, או על נס פך השמן? והגמרא עונה בצורה מפתיעה - החג נקבע על נס פך השמן שדלק שמונה ימים.

ומיד עולה התמיהה הגדולה: איך יתכן להתעלם מסכנת החיים המוחשית שגרמו היוונים? הם איימו על בנותינו, שרפו שומרי שבת והרגו את מי שסירב לעבוד עבודה זרה כחנה ושבעת בניה. מנגד קמו ארבעת אלפים לוחמי גרילה, חירפו את נפשם במשך ארבע שנים להילחם באימפריה היוונית שהייתה אחת הגדולות בהיסטוריה, וזכו לניסים עצומים.

להשכיחם תורתך

הרבי: "המטרה בגזירות היוונים הייתה להשכיחם תורתך" - להשכיח מהיהודים את התורה שלך, את האלוקות שבתורה שלמעלה משכל. הם לא התנגדו לעצם לימוד השכל והחכמה שבתורה, אלא לא לראות בה חכמה אלוקית נשגבה.

התשובה טמונה בחמש מילים שבתפילת "על הנסים": "שעמדה מלכות יוון הרשעה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". כאן מתגלה ייחודה של מלחמת החנוכה - אנטיוכוס יצא למלחמת הדת הראשונה בהיסטוריה, ומתתיהו היה הגיבור הראשון שיצא למלחמה למען האלוקים ולא למען האדם, למען היהדות ולא למען היהודים.

במצרים ובשושן קם איום על חיי העם. פרעה ואחשוורוש רצו לעקור את הקיום היהודי עצמו. אבל היוונים? הם לא איימו על קיומנו. להיפך - הם תרגמו את התנ"ך ליוונית וביקשו להפוך את ירושלים ל"אנטיוכיה". היוונים נאבקו נגד משהו אחר לגמרי: נגד המחויבות לכוח עליון שלמעלה מהדעת, נגד הציטונות למערכת חוקים שלא מהעולם הזה. היוונים לא התנגדו לחוויות רוחניות כשלעצמן. הם טיפחו מיתולוגיה שלמה של אלילות - אלילי השמש, הירח והאהבה. אבל הם גילו שהיהדות אינה תרבות - אלא

שאלות לדיון משפחתי

שאלות לילדים:

1. האם קרה לכם פעם שהייתם "האור הקטן" - עשיתם משהו טוב כשכולם סביבכם עשו אחרת? ספרו.
2. האם זה קשה לכם להיות שונים לפעמים? מתי? איך אתם מרגישים עם זה?
3. האם אתם מכירים ערכים שחשובים לכם כל כך שאתם מוכנים להתאמץ בשבילם?
4. היוונים רצו שהיהודים יהיו כמו יוונים. למה לדעתכם זה היה מסוכן? מה הבעיה להיות "כמו כולם"?

שאלות לבוגרים:

1. איפה אתם מרגישים לחץ "להיות כמו כולם"? איך זה משפיע עליכם?
2. האם לדעתכם איום על הזהות התרבותית-רוחנית מסוכן יותר או פחות מאיום פיזי על החיים? מדוע?
3. האם חווית מצבים בהם הרגשת שאתה "הנר הקטן" מול עולם גדול ששונה ממך? איך התמודדת עם זה?
4. מה היתרון בגישה היהודית שמקיימת גם מצוות שאין להן הסבר ברור? האם זה רלוונטי לימינו?

סיפור לשבת

צודק, הוא לא היה מוכן לברוח ממנו. הוא האמין בעיקרון שאזרח צריך לכבד את החוק, גם כשהחוק לא מושלם.

רבינו הזקן סיפר: אחרי שסוקרטס הומת ועלה לשמיים, הוא ביקש ללכת להיכלו של אברהם אבינו בגן עדן. הוא טען: "אני דומה לאברהם אבינו! מסרתי נפשי על דעותיי, כמו שאברהם מסר נפשו על האמונה שלו".

אבל ענו לו משמיים שיש הבדל מהותי, עמוק וגדול, בינו לבין אברהם אבינו: אתה, סוקרטס, נאבקת על מה שהיה חשוב לפי ההיגיון שלך. אתה קבעת בעצמך מהו צדק, מהי דמוקרטיה ואז נלחמת עליהן. זה מעורר הערכה - אבל זה שלך. אברהם, לעומת זאת, לחם על מה שקיבל מלמעלה. כשה' ציווה אותו לצאת מאור כשדים, למרות שזה היה מסוכן, למרות שיכלו להרוג אותו - הוא הלך. לא בגלל שההיגיון שלו אמר שזה נכון, אלא בגלל שה' אמר.

רבינו הזקן שוחח פעם עם תלמידיו, והשיחה נסובה סביב סוקרטס, אחד ממעצבי המחשבה היוונית הגדולים ביותר. סוקרטס היה איש אמיץ ובעל אופי מיוחד. הוא נהג להתעמת עם צעירי אתונה, לא בדרך של הרצאות או דרשות, אלא באמצעות "דיאלוגים" - שיחות רחוב. הוא היה ניגש לצעירים בכיכרות אתונה ומנהל איתם שיחות על עקרונות צדק ודמוקרטיה, וכל מטרתו הייתה לעודד אותם לחשיבה עצמאית. הוא רצה שהם לא יקבלו דעות מוכנות, אלא ישאלו שאלות, יחפשו, יחקרו.

השלטון של אתונה חשש מהעצמאות הזו. הם פחדו מאדם שמלמד צעירים לחשוב בעצמם, שלא להסכים סתם למה שאומרים להם. לכן גזרו על סוקרטס דין מוות. סוקרטס היה יכול בקלות לברוח. היו לו תלמידים, היו לו אמצעים, הוא יכול היה לעזוב את אתונה ולהמשיך לחיות במקום אחר. אבל הוא סירב לעשות זאת. הוא אמר: "אני נתין המדינה, וחייב לקבל את חוקיה". למרות שהוא חשב שהחוק לא